

A szelíd pénz forradalma (Közbirtokosságon nyugvó pénzrendszer megteremtése)

Dr. Szalay Zsuzsanna

93. sz. Műhelytanulmány
HU ISSN 1786-3031

2008. június

Budapesti Corvinus Egyetem
Vállalatgazdaságtan Intézet
Fővám tér 8.
H-1093 Budapest
Hungary

A szelíd pénz forradalma (Közbirtokosságon nyugvó pénzrendszer megteremtése)

Dr. Szalay Zsuzsanna
Üzleti Gazdaságtan Tanszék
Vállalatgazdaságtan Intézet

Összefoglalás

A pénz a közösségen belüli munkamegosztást biztosító infrastrukturális tényező: lehetővé teszi a tevékenységcsere résztvevői között az információ- és az anyagáramlást. Közösséget szolgál, a közbirtok része. A főáramlatú közgazdaságtan tárgyalja a pénz funkcióit, úgy mint: értékmérő-, csereeszköz-, felhalmozási -, spekulációs eszköz funkció, amelyek közé 1971 (Bretton Woods-i rendszer összeomlása) óta odaértik a hatalmi eszköz funkcióit. A funkciók egyidejű érvényességének a lehetetlensége globális méretű válságok formájában fejeződik ki. A döntő kérdés a harmadik funkció.

Megengedhető-e, hogy a felhalmozás akadályozza a cserét? A pénznek forognia kell, de mi indítsa el a következő állomásra, mitől forogjon? Amikor a kamat pozitív: a pénztartásról való lemondást jutalmazzuk. A negatív kamat a pénztartást büntetve biztosítja a forgást.

Paradigma váltást jelent, ha elfogadjuk az ellentétes előjelet.

A szelíd pénz negatív tartományban mozgó kamatmechanizmust, közintézmények által működtetett pénzforgalmat, közbirtokként megjelenő pénzt jelent. Tartalmilag visszatér a pénz genéziséhez, formailag felhasználja az információs technológia eredményeit: elektronikus pénzként működik és forog.

Kulcsszavak: a pénz kialakulása, a pénz definíciója, a pénz funkciói, pénz hatalom, közbirtok, közösségi infrastruktúra, Hermes Trismegistosz, a véráramlás analógiája, Proudhon, Marx, Gesell, belső elszámolási egység, decentralizált profitcenter, e-pénz, helyi pénz, kiegészítő pénz, yang pénz, ying pénz, B. Lietaer, önkormányzat

Abstract

The money is the infrastructural factor ensuring division of the labor within the community: it enables exchange of information and material between the participants of the activity trade. It serves the community, it is part of the common property. The mainstream economy describes the functions of the money as the following: value metric, trade good, accumulation and speculation tool and, since 1971 (the collapse of the Bretton Woods system) the function of power tool. The impossibility of the simultaneous validity of all these functions testifies itself in the form of global crisis.

The main question is the third function. Is it acceptable for accumulation to obstruct the trade? The money needs to circulate, but what is it that should set it flowing to its next destinations? When the interest rate is positive: the renouncement from the money holding is rewarded. Negative interest rate ensures the circulation by penalising the holding of money.

Accepting the opposite sign means a change of paradigm.

The gentle money means interest rate mechanism in the negative range, money circulation operated by public institutions, money appearing as public good. It returns to the genesis of money, functionally it employs the achievements of the information technology: it functions and circulates as electronic money.

Keywords: development of money, definition of money, functions of money, money power, common property, communal infrastructure, Hermes Trismegistos, the analogy of blood circulation, Proudhon, Marx, Gesell, internal settlement unit, decentralized profit center, e-money, local money, supplementary money, yang money, ying money, B. Lietaer, local government

A szelíd pénz forradalma

(Közbirtokosságon nyugvó pénzrendszer megteremtése)¹

„...természetes gazdasági rendet kell megvalósítani,
amelynek egyik alapvető eleme a
gazdaság lokális szerveződéséhez való visszatérés”
Síklaky István: Létbiztonság és Harmónia, Éghajlat, 2003. 21.old.

„A pénzt a pénztulajdonosok egyoldalú szempontjai szerint
úgy tökéletesítették, hogy az, csereeszközként használhatatlanná vált...
kulcs helyett reteszt kovácsoltak”
S. Gesell: A természetes gazdasági rend (ford. Síklaky István),
Kétezerégy kiadó, 2004. 249.old.

A fenti két idézet főhajtás. Tiszteletadás Síklaky István (1927-2005) és Silvio Gesell (1862-1930) munkássága előtt. Az idézetek visszaadják az itt következő írás lényegét: a **lokálisan szerveződő, természetes rendet tartó közösségek együttműködését szolgáló pénzrendszer követelését.**

Alapfogalmak: a gazdaság, a pénz

A gazdaság, a gazdálkodás mindenkori, tehát adott időszakra jellemző formáját nem tekintjük örökérvényűnek, hanem azt, mint az ember és a természet közötti kommunikációként tételezzük.

Sőt még pontosabban azt állítjuk, hogy a gazdálkodás nem más, mint a bennünket körülvevő külső természet és az emberi lényegünket kifejező belső természet egymásra hatása, a kettő közötti bonyolult kommunikáció.² Ez a kommunikáció nem pusztán információcserét, hanem jó esetben viselkedési összhangot megteremtő együttműködést jelent. Minden közösség minden tétével gazdálkodást valósít meg, a saját belső és külső természetének **egyidejű** művelését,³ gondozását végzi.

A pénz kialakulása szerves fejlődés eredménye, a gazdálkodó közösségeket szolgálja. A pénzrendszer intézményrendszert jelent, amely megegyezésre, kölcsönös elfogadásra épít, közösséget szolgál. Működtetése annak a közhatalomnak a feladata, amelyet a közösség a maga ügyeinek intézésével megbízott.

A pénz funkciói a főáramlatú közgazdaságban

A mostanság oktatott pénzügyi tankönyvek első oldalain szerepel a pénz funkcióinak ismertetése, amelyet egyúttal a pénz definíciójának is tekintenek ezen tankönyvek. Már itt felhívjuk a figyelmet, hogy a pontos meghatározás kikerülése, nem-vállalása a lényeg és a megjelenés ellentmondását, feszültségét sejteti. A pénz rendeltetése az alábbi négy szereppel fogalmazódik meg. A következőkben ezeket fogjuk elemezni, s majd látni fogjuk, hogy a

¹ Ez az írás a Budapesti Szociális Forrásközpont által a Fővárosi Polgármesteri Hivatalban 2008. június 4-én tartott „Közösségi önfejlesztő modellek” műhelykonferenciájára készült, majd ott előadásra került.

² Az érdeklődők számára gazdagon csörgedező forrásként ajánlható Vass Csaba munkája: Bevezető fejezetek a társadalom-gazdaságban, TTFK Kölcsény Intézete, 2005.

³ A fenti gondolat megértését segíti, ha a kultúra szavunk eredetére gondolunk: „cultura” latin szó, amely művelést, megművelést, szántást-vetést jelent.

jelzett feszültség logikailag is levezethető, mert a négy funkció egyidejűleg nem teljesülhet. Tehát a négy szerep a következő:

1. A pénz értéket mér, értékeket tesz összehasonlíthatóvá, ezért **értékmérő** funkciója van.
2. Lehetővé teszi a tevékenységek cseréjét, vagyis **forgalmi eszköz** funkciót tölt be.
3. Vagyont képvisel a **felhalmozási eszköz** funkció okán.
4. Szpekuláció tárgya és eszköze. Ilyenkor a **szpekulációs eszköz** funkciója érvényesül.

A fentiek a jelenleg uralkodó pénzrendszer sajátosságai. Ezt a felsorolást a Bretton Woods-i rendszer 1971-ben bekövetkezett összeomlása, és még inkább az elektronikus pénz elterjedése óta ki kell egészítenünk egy ötödikkel. A pénz e-pénzként végképp elveszítette materiális kötődését. Fiatpénzként⁴igérvénnyé vált. Kötelezettséget jelent egyfelől és behajtási jogot másfelől. Tiszta energia, vagyis hatalom.

A pénz mostani megjelenési formájában a hatalom szimbóluma, kialakult a pénz ötödik funkciója a **hatalmi eszköz funkció**. Ez a hatalom a tőkeként működő pénz tulajdonosaihoz kötődik, a közhatalom gyengülésével jár⁵. A közhatalom fokozatosan elveszíti, elveszítheti törvény-alkotói és törvény-betartatói képességét. Sarkítva: ahol a hatalomnak joga van, ott ellenszegül a jog hatalmának és megsemmisíti azt. Globalizálttá vált modernkorunk fejre állított módon, zsarolásként érvényesülő ellenállási záradék⁶ez. A pénz így gazdasági jelenségből, gazdaságot szervező, szolgáló infrastruktúrából nem-legitim hatalmi eszköz lett.

A funkciók egyidejű érvényességének lehetetlenségéről

A szervesség a Hermész Triszmegisztosz-i bölcsességet, vagyis az "amint fenn, úgy lenn" igazságát, a makrokozmosznak és a mikrokozmosznak egységes törvények szerinti rendeződését jelenti. Ahogy az emberi testben a vér, ugyanúgy szállítja az információt és az energiát a gazdaságban a pénz. Mi történik a testünkkel, ha a véráramlás valahol elakad, leáll vagy feltorlódik? Trombózis, agyér-katasztrófa, stb. következhet be⁷. Erről nincs, de egy másik bomlasztó jelenségről, a budapesti dugókról már mindenkinek lehet saját tapasztalata.

Az értékmérő, a forgalmi eszköz, a felhalmozási eszköz, a szpekulációs eszköz és végül a hatalmi eszköz funkció megjelenése civilizációnk egy-egy, történelmileg jól leírható, értelmezhető korszakában jelent meg. Viszont az időről-időre bekövetkező konjunkturális és szerkezeti válságok már korábban is, mostani globális válságunk (a gazdasági-társadalmi polarizáció fokozódása, a klímaváltozás tényei) pedig már mindenképpen azt bizonyítják, hogy az öt funkció egyidejűleg nem érvényesülhet. Földünk lázas állapotba került, a belső és a külső természet teremtő együttműködése véglegesen és végletesen megbicsaklott, összeomlás fenyeget.

Az értékmérő és a forgalmi eszköz funkció érvényesülése tevékenységcserét lehetővé téve biztosítja a munkamegosztást, így minden civilizáció, minden civilizált közösség létalapjának tekinthető, hogy legyen egy ezt biztosító pénzrendszere. A döntő a harmadik, a

⁴ A „fiat” a régi latin nyelvű törvények első szava. Eredete a latin 'fiere' szó, amelynek jelentése: történjék.

⁵ Az elfogadottá vált lobbis tevékenységek alapja, hogy néhány multinacionális vállalat jövedelme már több mint egyes nemzetállamok GDP-je.

⁶ Az Aranybulla a királyi főhatalom vétségének esetére, a nemzet tagjai számára nem csak jogként, de kötelességként írja elő. A mentelmi jog, mint parlamenti intézmény csak jog, amely elődlegesen a képviselő személyét védi. A Kossuth téri kordonbontás lett volna az első eset, amely közösségi célú ellenállás lett volna.

⁷ A talán kissé profán analógia érvényes normális esetben is: étkezés utáni hasi vérbőség léphet fel, építkezések környékén akadozik a forgalom.

középső: lehetővé tegyük-e, hogy a pénz felhalmozásra érdemes minőségében önmaga forgását is nehezítve akadályozza a cserét?

A harmadik funkció mintegy 500 évvel ezelőtt, az általános kamatfelszámítással vált érvényessé, ekkortól a pénz a vagyon képviselőjén túl vagyontöbblet képződésre is alkalmassá vált. A nagy világvallások elítélték a kamatszedést. Aztán az iszlám kivételével az egyértelműen tiltott tevékenység megengedetté vált. Luthernél feltételes jóvátételként, a kettős kár jóvátételeként jelent meg a kamat: késedelmes visszafizetés esetén meg kell téríteni a kölcsönt adó esetleges költségeit és elmaradt hasznát. Csak ezután, Kálvinnál vált a kamat a pénzkölcsönzés megszokott díjává. A korábban még jószággal, élő minőséggel, tehát étellel mért és számon tartott vagyon mércéjévé ezzel a pénz vált.

Mint mondtuk, a mindent eldöntő pont a pénz és a kamat viszonya. A másik kettő, a negyedik és az ötödik funkció a kamat működési mechanizmusát kiszélesítve és elmélyítve lehetőséget ad a spekulációra, majd pedig a hatalom érvényesítésére.

A pénznek forognia kell, de mitől forogjon?

Az 1972-ben forgatott Kabaré film dala sokunknak ismerős: „Money makes the World go round” – vagyis: A pénz forgatja a világot. A tevékenységek cseréjét, a közösségen belüli munkamegosztást pénznek kell közvetítenie. A pénznek forognia kell, mint a labdának, ha labdajátékot szeretnénk játszani. Ezt énekli a testét áruba bocsátó prostituált és tudja ezt a földjének gyümölcsét piacra vivő termelő is.

Milyen legyen az a mechanizmus, ami a pénz állandó körforgását biztosítja? Mai világunkban a kamat felszámítása biztosítja ezt, amelyet szinte axiomatikusan pozitív nagyságúnak tételezzük. Pozitív, mint a gravitáció. A pozitív kamatú pénzrendszer a megszokott forma, már fel se tűnnek jellegzetességei. Röviden szedjük logikai sorrendbe és elemezzük, mit is jelent a pozitív kamat!

A pozitív kamat, mint az egyik lehetséges forgató erő és sajátosságai

A kiindulási pontunk, hogy hagyományosan pozitívnak tekintjük a kamat nagyságát .

- a. A pozitív kamat megosztja az árucserében résztvevő javakat pénz és nem pénz jellegűekre. Cserére való készségük, likviditásuk eltérő.
- b. A fenti megosztás bekövetkezik az embereknél is: pénz- és egyéb jószágtulajdonosokra. A pénztulajdonos fölénybe kerül az árutulajdonossal szemben.
- c. Az árutulajdonos áruja romlékony, rozsdásodó, rothadó..., tehát ő inkább cserére kényszerített.
- d. A pénztulajdonos visszatarthatja pénzét számottevő saját kár nélkül, megakadályozhatja hogy a pénz betöltse közösségi feladatát, a tevékenységcserét.
- e. A visszatartatóság alapján a pénztulajdonos pozitív kamat formájában követeli a jutalmát, ha lemond pénzének használatáról, vagyis árura való becserélhetőségét másnak engedi át.
- f. A fenti lemondás időleges, a kamatos kamat alapja ez.
- g. A visszatartás (a forgalom megakasztásának) ellenszere a kamat, angolul *interest*. A szó (egyéni szintű) érdeket is jelent az angolban. Ez is mutatja a két fogalom, az egyéni érdek és a kamat azonosságát.
- h. Az értéktobblet (mai szóval hozzáadott érték) ugyan a termelőszférában keletkezik, de ez a pozitív kamatú pénzforgalomban, - pénzrendszer által realizálódik.

- i. A realizálódás valójában azt jelenti, hogy a pénzügyi szféra által csökken, módosul az értéket előállító elsődleges jövedelemtulajdonosok (vállalkozók, munkások) haszna.

Ami a pozitív kamat elfogadása mögött van

A pozitív kamatú pénzrendszer megkülönbözteti a csereben résztvevőket, az áru és pénztulajdonosokat. A csere kényszere nem egyenlő mértékben érvényes rájuk, még akkor is így van ez, ha mindkét félnek érdekében áll a csere. Világunk jelenségei, élőlényei, a munkával előállított javak, mind magukon viselik a mulandóság jegyét. Keletkeznek, születnek, aztán elmennek, elmúlnak. A csere másik elemére viszont ez nem vonatkozik.

Gördülékenyebb lett a csere, de ezzel kiváltságos szerepbe került a pénz tulajdonosa: az övé romlatlansága miatt értékálló⁸. A gazdaság résztvevői közül egyedül ő úgy is dönthet, hogy elreteszeli a pénz útját, a pénzforgalmat megakasztja. Korábbi hasonlatunkra gondolva, mintha a szívbillentyű leállna, vagy mintha a labdajáték résztvevője nem akarna passzolni. A pénznek forognia kell, mert különben nincs tevékenységcsere, munkamegosztás.

Adjunk neki jutalmat, köszönjük meg, ha lemond – mondja a pozitív kamatú pénzrendszer. Ez tovább erősíti a pénztulajdonos kivételezett helyzetét, vagyis azt hogy ő egy, a közfunkciót ellátó közösségi-infrastrukturális elemet magánszereplőként birtokol. A kamat a pénz, a tőke időegységnyi szolgáltatásának, rendelkezésre bocsátásának a díja⁹. Ezáltal az időnek pénzértéke és a pénznek időértéke lesz, amit munkával kell megfizetni. Kinek? A vállalkozónak és alkalmazotjának.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a mai, pozitív kamatozású, tehát kamatszedő magánpénzrendszer két alapvető, rendszer-meghatározó tulajdonsága, hogy kamatos kamatmechanizmust működtet és közérdek helyett a pénztulajdonosok egyoldalú szempontjait érvényesíti.

Lássuk mik is ennek a fajta rendszernek (amely történelmileg az 1500-as évek derekától vált általánossá) a következményei. A leírás az első pontot kivéve szűkszavú és rövid lesz, mert így vagy úgy már mindenki saját bőrén is érezheti. Indulásként rögzíteni szeretnék, hogy Marxszal ellentétben, mi miben látjuk a kizsákmányolást, vagyis a jogosulatlan értékelvényt lehetőségét: nem általában a magántulajdon, hanem a pozitív kamatozású pénzrendszer, és még inkább a magánpénzrendszer a kizsákmányolás (semleges megfogalmazásban: a rendszerromboló allokációnak) a forrása.

A pozitív kamatú pénzrendszer hatásai

- A. Az értéket előállítók jövedelme, vagyis a vállalkozók és a munkások mellett részesedést kér egy, az érték előállítás folyamatában részt nem vevő szereplő, az első kettőnek az ő jövedelmét is ki kell termelnie. Mintha a dobókocka, amely a társasjáték folytatását biztosítja egy és csak is egy résztvevőé és nem a közösségé lenne. A dobókocka tulajdonosa monopolhelyzetéből adódóan jut jövedelemhez, ő nem vesz részt a munkában, az érték-előállításában. Ráadásul:
- B. Mivel a kölcsönt a használati díjjal, vagyis kamattal megnövelten kell visszafizetni, ezért ez állandó növekedési kényszert jelent.

⁸ Ez a megállapítás csak normál gazdasági helyzetre igaz, kiélezett helyzetben előfordul, hogy az arany, a pénz semmit nem ér.

⁹ Mint a magánutaknál az útdíj. Vagy, ha a közösség nyelvét valaki saját kizárólagos tulajdonának tekintve nyelvhasználati díjat fizettetne.

- C. A növekedési kényszer miatt fokozódik az ember és a természet túlhasználtsága, jóllehet semmilyen zárt rendszer nem visel el belsejében végtelen növekedést.
- D. A polarizáció fokozódik, ez súlypont eltolódással, borulásveszéllyel jár.
- E. Az aránytalanságok növekednek, a különbségek fokozódnak mind a gazdaságban, mind a társadalomban.
- F. A fenti hatások felerősödtek, amikor a földet, a munkaerőt és a pénzt magát is áruvá téve az ezekhez való emberi viszonyt piaci erők hatása alá utalták¹⁰.

Proudhon-Marx-Gesell

Elmélettörténetileg, politikatörténetileg igen fontos kérdés: ki hol látta a bajok okát, ennek alapján milyen gyógymódok fogalmazódtak meg és milyen gyakorlati megoldások kerültek bevezetésre. Izgalmas, mint egy krimi.

Proudhon rájött arra, hogy az áru és a pénz, tehát az árutulajdonos és a pénztulajdonos viszonya nem szimmetrikus, ő az árut próbálta meg a pénzzel azonos minőségűvé tenni. Ezért cserebankokat szervezett, hogy kiiktassa a pénzt, de megbukott vele. Nem gondolt arra, hogy az, ami természeti adottság, mint az áru romlékonysága, azt nem lehet megváltoztatni. De a pénz örökbecsű volta az viszont nem természeti tulajdonság!¹¹ Az áru és a pénz természetét csak úgy közelíthetjük egymáshoz, ha ez utóbbit tesszük az áruhoz hasonlóan romlandóvá közösségi megállapodások, törvények segítségével. Ahogy a pénz nem más, mint ember által társadalmi szerződésként előállított eszköz, ugyan úgy társadalmi szerződésként módosítható is az. Civilizált emberi közösségek a maguk életének és munkamegosztásának könnyebb megszervezésére társadalmi szerződésként kialakították a pénzhasználatot, mint közösséget szervező intézményrendszert.

És most itt adjuk át a szót Silvio Gesellnek, aki megmagyarázza, hogy a szocialista törekvések ideológusai miért szorították ki és miért hallgatták agyon Proudhont, miközben Marxot 50 évvel később piedesztálra emelték: „ennek a marxi elmélet reménytelensége és ennek megfelelő ártatlansága az oka”¹²

Milyen utat javasoltak a marxisták? Gesell 1916-ban jövőbelátó módon fogalmazott: „nincstelenek politikai túlerejének megteremtése szervezésük révén” amely szervezés azóta tudjuk, hogy mit jelentett: kezdetben agitációt, forradalmi hangulat kialakítását és szítását, később a forradalom kiobbantását. Egész Európa megszenvedte a kommunizmus kísértetét. Tragikus kísérlet volt.

Mit kínált fel ezzel szemben Proudhon? „Harcoljunk a pénz előjoga ellen azzal, hogy az árut és a munkát készpénzzé emeljük”.¹³ Cserebankja megbukott, mert rossz irányból kezdeményezte a kiegyenlítődést. A pénz is legyen romlékony, javasolta később Gesell.

Gesell 15-20 évre tette az elhibázott földjogból és az elhibázott pénzrendszerből kinövő mesterséges gátak lebontásához szükséges időszakot, hogy „az értéktöbblet eltűnjék és a termelőeszközök elveszítsék tőkejelleget”¹⁴. Az ő művének a sorsa se lett könnyebb. Könyvének írása idején talán sejtette, hogy az ő jutalma is az agyonhallgatás lesz: a pénzuralom számára még inkább veszélyes irányzatot még inkább el kellett nyomni.

¹⁰Polányi Károly *A nagy átalakulás* c. művében az ipari kapitalizmus kialakulását írja le. A piacgazdaság dominanciájának megvalósulásával vált „az emberi társadalom a gazdasági rendszer tartozékává”. S akkor még híre s volt a derivatív műveleteknek, a tőke, a munkaerő, stb szabadáramlását se követelték. Milyen jelölő fogalmat alkotna napjaink jelenségének bemutatására Polányi?

¹¹ A pénz értékállósága azt jelentette, hogy az ember előjogokkal ruházta fel a maga csinálmányai közül a pénzt, ezzel a teremtett világ teremtményeinek egyenlőségét megbontotta.

¹² Silvio Gesell i.m. 29.old. (a szerző szerint ez nem a saját megállapítása, hanem „valaki azt mondja”)

¹³ i.m.30-31.old

¹⁴ i.m. 35..old.

Megtapasztaltuk a közép–európai szocializmust, sőt ennek során később a szövetkezeti mozgalmat is hiteltelenítették.

A szelíd pénz értelmezése

Mit jelent az eddig leírtak alapján a mi címünk? Most már rá kell térnünk írásunk lényegére: egy, a közösséget szolgáló pénzrendszer alapvonásainak megfogalmazására. A szelíd pénz jelenti a pénzrendszer lényegét. Vissza kell adnunk a pénz jogos nimbuszát. A pénz nem piszkos, csak a rendszer teszi azzá. A pénz közösségi tulajdon, a közösségi birtok, a közbirtok része. Forgalmából, utaztatásából, parkoltatásából egyéni haszon nem származhat.¹⁵ Villámcsapásként érhet bennünket ez a felismerés, hirtelen minden talpára áll és összerendeződik. A szavak új értelmet nyernek,¹⁶ előre tör régi, veretes tartalmuk. Ilyen az *önérdek*, az *önérdek és a közösség viszonya* és a *közbirtok* fogalma. A közbirtok egyéni célú használatával járó önérdek-működés sose járul hozzá a közösség üdvéhez.

A közbirtokosság működtetésén alapuló közösség leírása megtalálható Imreh István „A rendtartó székely falu” (Kritérion, 1973) című könyvében. Ezen írásban most csak egy mondattal tudjuk kifejezni elismerésünket az összefoglaló mű felé. E szerint:

„A faluközösség, vagy ahogyan még nevezték, a «communitás» valóban olyan kerete volt a székelységnek is, amely az életnek keretet nyújtott, a gazdálkodásnak, az igazgatásnak szervezett formákat biztosított, a falu lakóit egybefogta és képviselte más társadalmi alakulatokkal, főleg pedig a felsőbb hatóságokkal szemben” - 21.old.

A faluközösség, a kommunitás mai fogalmaink szerint az önkormányzatokat jelenti. A szelíd pénz bevezetésének leggyümölcsözőbb terepét véleményünk szerint az önkormányzatok jelentik.

A szelíd pénz értelmezése két feladatot ad:

1. Definiálnunk kell az ezt alkalmazó közösség kereteit, a rendtartás alapját, vagyis a közbirtokosság terjedelmét, miben létét. A fenti mű áttanulmányozása nagyban segítheti ezt a munkát.

2. Meg kell határozni az önszerveződő közösségek, pl. önkormányzatok létének szabályrendjét.¹⁷

A szelíd pénz értelmezésénél csak néhány alapvetésre szorítkozhatunk, a teljesség igénye nélkül:

1. Alapvetően negatív tartományban mozgó kamatmechanizmust és közintézmények által működtetett pénzforgalmat jelent. A negatív kamatnagyság a pénz keresleti és kínálati viszonyai, valamint a pénzkezelés adminisztratív költségei miatt felkúszhat a zérus pontig, bizonyos esetekben 1-2%-kal afölé is. A pénztartást, a pénz parkoltatását negatív kamattal teszi a közösség jogossá, vagyis aki a közösség pénzét magánál tartja, az fizet, azzal, hogy a nála levő pénz egyre kevesebbet ér. A pénz forgása a negatív kamattal biztosított. Az ilyen kamatot a közösség felé (a pénzt kibocsátó közösségi intézménynek) fizetik be, szemben a pozitív kamattal, amely a pénz mindenkoros tulajdonosának (tehát nem feltétlen a kibocsátónak) jutott. Gesell nyomán a szelíd pénzt forgásbiztosított pénznek nevezzük, a két fogalmat egyenértékűnek tekintjük.

¹⁵ Csak az *interest* típusú kamattal, mint azt korábban jeleztük.

¹⁶ Le kell építenünk a fedő projektek, az ellenkampányok hatásait.

¹⁷ Ehhez ismét Imreh István munkásságát tudnánk javasolni: „A törvényhozó székely falu” (Kritérion, 1983)

2. Elkülönült pénztulajdonosok itt nincsenek, mert a pénztulajdonos maga az egész közösség. A pénzrendszerünk ezen tulajdonságát írásunk alcíme fejezi ki: a pénzrendszer közbirtokosságon alapszik és a pénztartást megfizetettő, vagyis jelenlegi fogalmaink szerint negatív kamatú kamatmechanizmust működtet. (A pénzforgalmazók pénzkezelési díjat kapnak.)

3. A pénz a közösségen belül kizárólag belső elszámolási eszközként, tehát értékmérőként és csereeszközként érvényesül. Tanulnunk kell a mai vállalatok vezetőitől, jelesen a számviteli rendért felelős kontrolling szakemberektől.¹⁸ Többletértelmet kell adnunk a számadás szónak: számvetés jelent a múlttól, ki hogyan sáfárkodott kincseivel.

A nagyvállalatok olyan decentralizált profit-központokat, stratégiai üzleti egységeket hoznak létre, amelyek egymás felé belső elszámoló árakat alkalmaznak, eredményességük önállóan értékelhető, különálló stratégia kialakítására képesek. Tehát elkülönülnek és elkülöníthetők. Ez azért is így van, mert jól definiálható termék-piac kombinációkat képviselnek. A nagyvállalatok ezen üzleti egységei jogosultak dönteni, hogy vállalaton, szervezeten (a mi fogalmi rendszerünkben ez közösséget, önkormányzatot jelent) belülről vagy kívülről szerzik be, vásárolják meg erőforrásaikat. Belülről elszámoló áron, kívülről hagyományos piaci áron.

A szelíd pénzt működtető pénzrendszer funkciói

A következőkben soroljuk fel Silvio Gesell nyomán, hogy milyen feladatokat kell betöltenie a szelíd (az ő szóhasználatában forgásbiztosított) pénznek. Meglepően egyszerű lesz a felsorolás:

1. Biztosítsa az áruk cseréjét
2. Gyorsítsa az árucserét
3. Tegye olcsóvá a cserét.

Szelíd (forgásbiztosított) pénz hatásai függnék attól, hogy milyen körben vezetjük be. Gesell nemzetgazdasági szinten javasolta bevezetni, erre se akkor, se később nem történt kísérlet. Gesell életében is már (az ő aktív közreműködése nélkül) de később is, minden recesszió idején reménykeltő kísérletek indultak helyi, tehát nem nemzetgazdasági szinten. Ezredfordulónk idején, napjainkban is egy ilyen jellegű új hullámnak vagyunk részesei.

Az elektronika, a távközlés fejlődése hozta létre az elektronikus pénzt, röviden e-pénzt. Gesell a pénz romlandóvá tételét még csak a papírpénz felülbélyegzésével, mai szemmel nézve kissé macerásan tudta elképzelni.

A materiális alapját elvesztő, tisztán elektronikus jelnek tekinthető pénz végleg elveszítette minden közösséghez való kötődését, közösséget szolgáló erejét. Már csak hit, elvárás van mögötte, ami persze önmagában még nem lenne baj.¹⁹ Ráadásul a gazdaság körforgásába nem termelés (teremtés) útján kerül, hanem alá-fölérendelt viszonylatként, vagyis adósságként.

Az új típusú szelíd (forgásbiztosított) pénznek tartalmilag vissza kell térnie a pénz genéziséhez, csak és kizárólag a közösség tevékenységcseréjét, munkamegosztását kell és szabad biztosítani. Viszont formai megjelenésében ki kell használnia az informatikai fejlődés lehetőségeit, vagyis azonnal elektronikus formában kell bevezetni. A Gesell javasolta negatív

¹⁸ A legújabb módszereket összefoglaló egyik vezető tankönyv, magyar nyelven: Kaplan-Atkinson: Vezetői üzleti gazdaságtan, Panem-Business Kft. 2003.

¹⁹ Az nem baj hogy hit, elvárás fűződik hozzá. A baj, hogy előjogokat biztosít.

kamatozást már a számítógépes program biztosítja, a szoftver programok ennél ma már sokkal több mindenre képesek.

A szelíd pénz és a pozitív kamatú pénz viszonya

A címben jelzett kérdés megkerülhetetlen és elszakíthatatlan attól a kérdéstől, hogyan értékeljük a globalizációt. Bogár László nagyívű könyvében háromféle nézetet vázol fel:²⁰

- Tudományos állításként megjelenő hatalmi propaganda, amely szerint a globalizáció és annak pénzrendszere természeti jelenség. Az alkalmazkodáson kívül nem tehetünk semmit, próbáljunk meg a nyerő oldalra állni.
- Az alternatív megközelítés a globalizáció terjedelmi kritikájának tekinthető. Eszerint a globalizáció valaminek a mértéktelenné válása. Nem veszi észre, nem kezeli a negatív hatásokat, és nem hagyja érvényesülni az elesetteket, a védelemre szorulókat.
- A tartalmi kritikusok a globalizációt és vele együtt az általa működtetett pénzrendszert, mint civilizációs vakvágányt utasítják el.

A globalizációt dicsőítők minden bizonnyal elvetik a szelíd pénznek még a gondolat-kísérletét is, tehát ők, ahogy mostanság mondani szokták, semmi fantáziát nem látnak benne. Számukra a kettő együtt nem összeegyeztethető. Éles határ az első és a másik két csoport között húzódik, és valószínű, hogy a középső csoport támogató bázisa a legszélesebb, legalábbis ami a pénzről való gondolkodást illeti.

Bernard Lietaer „Die Welt des GELDES” (Arena Verlag, Würzburg, 2001.) vagyis „A pénz világa” című könyvében az új típusú pénzt összefoglaló néven *kiegészítő pénz*-nek nevezi és tekinti (ld. 75.o.) A hagyományos pénz – kiegészítő pénz szükséges kettősségét a Yang-Ying fogalom párral írja le, mert hogy a kettő együtt alkot egy egészet. A hagyományos pénznek azért tulajdonít Yang-karaktert, mert azt hierarchikus kontroll alatt bocsátják ki, első sorban a versenyt támogatja, és a gazdagság koncentrációjához vezet. A kiegészítő pénzek szerinte Ying-karakterűek, mert azokat az emberek demokratikusan forgatják, ezáltal senkinek sem áll érdekében, hogy a versenyt és a gazdagság koncentrációját elősegítse. A társadalmi problémákat Lietaer a Yang-pénzek használati monopóliumára vezeti vissza, szerinte a történelem is azt bizonyítja, hogy a jólét (Wohlstand, az ő szóhasználatában) a duális Ying-Yang rendszer biztosítja. Érvelését példákkal, úgy mint: a gyógyászattal (medicinális vs. alternatív orvoslás), a Fengshui-t kínáló építészettel, a mediációt javasló ügyvédekkel, a természetes anyagokat kínáló szakácsokkal és asztalosokkal egészíti ki.

Ezen írás szerzője a harmadik csoportba tartozónak vallja magát: a szelíd pénzt következetes módon, kislépések útján kívánja megteremteni. Az új típusú pénz attribútuma a szelidség. Szelíd, mert nem válhat önműködővé, önnemzővé. Se indulásakor, se később nem vesz fel hatalmi karaktert. Létrehívásában ugyan hasonlíthat a második csoport által megfogalmazott kiegészítő pénzhez, de eltérő jövőképe miatt alapvetően különbözik attól.

Mivel a globalizációt létrehívó civilizáció összeomlása elkerülhetetlen, ezért a szelíd pénzre nagyobb feladat vár rá: Noé bárkája kíván lenni. A szelíd pénzt működtető önszerveződő közösségeknek az ókori keresztény kisközösségek példáját kell követniük.

²⁰ Bogár László: Magyarország és a globalizáció, Osiris, 2003. 142-144.old.

Forrásjegyzék

1. Bogár László: Magyarország és a globalizáció, Osiris, 2003.
2. Silvio Gesell: A természetes gazdasági rend szabadföld és szabadpiac révén, Kétezerregy kiadó, 2004.
3. Erich Fromm: Birtokolni vagy létezni? Egy új társadalom alapvetése, Akadémiai 1994
4. Imreh István: A rendtartó székely falu, Kritérion, 1973.
5. Imreh István: A törvényhozó székely falu, Kritérion, 1983.
6. Bernard Lietaer: Die Welt des Geldes. Das Aufklärungsbuch, Arena Verlag, 2001
7. R.S. Kaplan – A.A Atkinson: Vezetői üzleti gazdaságtan. Haladó vezetői számvitel, Panem-Business Kft. 2003.
8. Polányi Károly: A nagy átalakulás. Korunk gazdasági és politikai gyökerei, 2. kiadás, Napvilág, 2004.
9. Síklaky István: Létbiztonság és harmónia, Éghajlat, 2003.
10. Vass Csaba: Bevezető fejezetek a társadalom-gazdaságtanba, TTFK Kölcsey Intézete, 2005.
11. Weöres Sándor: A teljesség felé,
<http://www.old.sztaki.hu/~smarton/vegtelen/weores.htm>